σχῆμα ἀπομιμησάμενοι περιφερὲς ὄν, εἰς σφαιροειδὲς σῶμα
ἐνέδησαν, τοῦτο ὃ νῦν κεφαλὴν ἐπονομάζομεν, ὃ θειότατόν
τέ ἐστιν καὶ τῶν ἐν ἡμῖν πάντων δεσποτοῦν· ᾧ καὶ πᾶν τὸ
σῶμα παρέδοσαν ὑπηρεσίαν αὐτῷ συναθροίσαντες θεοί, κατα-
νοήσαντες ὅτι πασῶν ὅσαι κινήσεις ἔσοιντο μετέχοι. ἵν'
οὖν μὴ κυλινδούμενον ἐπὶ γῆς ὕψη τε καὶ βάθη παντοδαπὰ
e ἐχούσης ἀποροῖ τὰ μὲν ὑπερβαίνειν, ἔνθεν δὲ ἐκβαίνειν,
ὄχημα αὐτῷ τοῦτο καὶ εὐπορίαν ἔδοσαν· ὅθεν δὴ μῆκος τὸ
σῶμα ἔσχεν, ἐκτατά τε κῶλα καὶ καμπτὰ ἔφυσεν τέτταρα
θεοῦ μηχανησαμένου πορείαν, οἷς ἀντιλαμβανόμενον καὶ
ἀπερειδόμενον διὰ πάντων τόπων πορεύεσθαι δυνατὸν γέγονε,
45 a τὴν τοῦ θειοτάτου καὶ ἱερωτάτου φέρον οἴκησιν ἐπάνωθεν
ἡμῶν. σκέλη μὲν οὖν χεῖρές τε ταύτῃ καὶ διὰ ταῦτα προσ-
έφυ πᾶσιν· τοῦ δ' ὄπισθεν τὸ πρόσθεν τιμιώτερον καὶ
ἀρχικώτερον νομίζοντες θεοὶ ταύτῃ τὸ πολὺ τῆς πορείας ἡμῖν
ἔδοσαν. ἔδει δὴ διωρισμένον ἔχειν καὶ ἀνόμοιον τοῦ σώματος
τὸ πρόσθεν ἄνθρωπον. διὸ πρῶτον μὲν περὶ τὸ τῆς κεφαλῆς
κύτος, ὑποθέντες αὐτόσε τὸ πρόσωπον, ὄργανα ἐνέδησαν
b τούτῳ πάσῃ τῇ τῆς ψυχῆς προνοίᾳ, καὶ διέταξαν τὸ μετέχον
ἡγεμονίας τοῦτ' εἶναι, τὸ κατὰ φύσιν πρόσθεν· τῶν δὲ ὀρ-
γάνων πρῶτον μὲν φωσφόρα συνετεκτήναντο ὄμματα, τοιᾷδε
ἐνδήσαντες αἰτίᾳ. τοῦ πυρὸς ὅσον τὸ μὲν κάειν οὐκ ἔσχε,
τὸ δὲ παρέχειν φῶς ἤμερον, οἰκεῖον ἑκάστης ἡμέρας, σῶμα
ἐμηχανήσαντο γίγνεσθαι. τὸ γὰρ ἐντὸς ἡμῶν ἀδελφὸν ὂν
τούτου πῦρ εἰλικρινὲς ἐποίησαν διὰ τῶν ὀμμάτων ῥεῖν λεῖον
καὶ πυκνὸν ὅλον μέν, μάλιστα δὲ τὸ μέσον συμπιλήσαντες
c τῶν ὀμμάτων, ὥστε τὸ μὲν ἄλλο ὅσον παχύτερον στέγειν
πᾶν, τὸ τοιοῦτον δὲ μόνον αὐτὸ καθαρὸν διηθεῖν. ὅταν οὖν
μεθημερινὸν ᾖ φῶς περὶ τὸ τῆς ὄψεως ῥεῦμα, τότε ἐκπῖπτον
ὅμοιον πρὸς ὅμοιον, συμπαγὲς γενόμενον, ἓν σῶμα οἰκειωθὲν
συνέστη κατὰ τὴν τῶν ὀμμάτων εὐθυωρίαν, ὅπῃπερ ἂν ἀντ-
ερείδῃ τὸ προσπῖπτον ἔνδοθεν πρὸς ὃ τῶν ἔξω συνέπεσεν.
ὁμοιοπαθὲς δὴ δι' ὁμοιότητα πᾶν γενόμενον, ὅτου τε ἂν αὐτό
d ποτε ἐφάπτηται καὶ ὃ ἂν ἄλλο ἐκείνου, τούτων τὰς κινήσεις

σφαιρικό σώμα — αυτό που σήμερα αποκαλούμε κεφάλι — και εκεί ενσωμάτωσαν τις δύο θεϊκές κυκλικές τροχιές. Το κεφάλι είναι το θεϊκό τμήμα μας, αυτό που εξουσιάζει όλα τα άλλα. Οι θεοί συναρμολόγησαν το ανθρώπινο σώμα και το έθεσαν ολόκληρο στην υπηρεσία του κεφαλιού, για να το βοηθάει στην εκτέλεση όλων των δυνατών μελλοντικών κινήσεων[208]. Για να μην κατρακυλάει λοιπόν το κεφάλι σε όλα τα βάθη και τα ύψη της Γης και για να μη συναντά δυσκολίες στην υπερπήδηση και την αποφυγή τους, του έδωσαν το σώμα ως ευέλικτο όχημα μεταφοράς. Γι' αυτό το σώμα ψήλωσε και απέκτησε τέσσερα άκρα ικανά να εκτείνονται και να κάμπτονται ώστε, χάρη στη θεϊκή πρόβλεψη, να μπορεί να προχωράει, να περνάει από κάθε τόπο χρησιμοποιώντας τα άκρα του ως όργανα σύλληψης και στήριξης, και να μεταφέρει επάνω του τον οίκο του πιο θεϊκού και ιερού τμήματός μας. Αυτός είναι λοιπόν ο λόγος που όλοι διαθέτουμε πόδια και χέρια[209]. Και επειδή οι θεοί θεώρησαν ότι το εμπρός είναι πιο ευγενές και πιο ηγετικό από το πίσω, φρόντισαν ώστε η κίνησή μας να γίνεται κυρίως προς τα εμπρός. Χρειάστηκε λοιπόν να διαχωριστεί το εμπρόσθιο τμήμα του ανθρώπινου σώματος και να γίνει διαφορετικό. Έτσι οι θεοί, ξεκινώντας από τη σφαίρα του κεφαλιού, έβαλαν το πρόσωπο εμπρός και το προίκισαν με όργανα ικανά να εκφράσουν κάθε προσδοκία της ψυχής[210], και γενικά προνόησαν ώστε η φυσική θέση του ηγετικού στοιχείου να βρίσκεται εμπρός.

Η όραση

Το πρώτο όργανο που έπλασαν ήταν τα μάτια που μας φέρνουν το φως. Τα προσάρτησαν στο ανθρώπινο σώμα για τον ακόλουθο λόγο[211]: κατέστρωσαν ένα σχέδιο ώστε το τμήμα εκείνο της φωτιάς που έχει την ιδιότητα όχι να καίει αλλά να παρέχει ήμερο φως[212] να γίνεται καθημερινό, οικείο στους ανθρώπους, σώμα[213]. Γιατί επέτρεψαν στην ανόθευτη φωτιά που βρίσκεται μέσα μας, και είναι αδελφή της άλλης, να ρέει διαμέσου των ματιών, λεία και πυκνή· το κέντρο των ματιών πλάστηκε ιδιαίτερα πυκνοπλεγμένο, έτσι ώστε να λειτουργεί ως φίλτρο φράζοντας τη δίοδο στα συμπαγή υλικά και αφήνοντας να περάσει μόνον η καθαρή φωτιά. Όταν λοιπόν υπάρχει ολόγυρα φως της ημέρας, τότε το ρεύμα της όρασής μας βγαίνει από τα μάτια και, καθώς το όμοιο έλκεται από το όμοιο, συνενώνεται με το έξω φως· δημιουργείται έτσι ένα ομογενές σώμα, οικείο σ' εμάς, στην ευθεία των ματιών, οπουδήποτε κι αν βρίσκεται το εξωτερικό αντικείμενο στο οποίο προσκρούει το ρεύμα αυτό. Εξαιτίας της ομοιογένειας, το προϊόν της συνένωσης αυτής αποκτά παντού ίδιες ποιότητες, είτε προέρχεται από την πρόσκρουση του ίδιου του ρεύματος σε ένα αντικείμενο είτε από την πρόσκρουση ενός αντικειμένου στο ρεύμα, και μεταφέρει τις κινήσεις που προκαλούνται

διαδιδὸν εἰς ἅπαν τὸ σῶμα μέχρι τῆς ψυχῆς αἴσθησιν παρέσχετο ταύτην ᾗ δὴ ὁρᾶν φαμεν. ἀπελθόντος δὲ εἰς νύκτα τοῦ συγγενοῦς πυρὸς ἀποτέτμηται· πρὸς γὰρ ἀνόμοιον ἐξιὸν ἀλλοιοῦταί τε αὐτὸ καὶ κατασβέννυται, συμφυὲς οὐκέτι τῷ πλησίον ἀέρι γιγνόμενον, ἅτε πῦρ οὐκ ἔχοντι. παύεταί τε οὖν ὁρῶν, ἔτι τε ἐπαγωγὸν ὕπνου γίγνεται· σωτηρίαν γὰρ ἣν οἱ θεοὶ τῆς ὄψεως ἐμηχανήσαντο, τὴν τῶν βλεφάρων φύσιν, ὅταν ταῦτα συμμύσῃ, καθείργυυσι τὴν τοῦ πυρὸς ἐντὸς δύναμιν, ἡ δὲ διαχεῖ τε καὶ ὁμαλύνει τὰς ἐντὸς κινήσεις, ὁμαλυνθεισῶν δὲ ἡσυχία γίγνεται, γενομένης δὲ πολλῆς μὲν ἡσυχίας βραχυόνειρος ὕπνος ἐμπίπτει, καταλειφθεισῶν δέ τινων κινήσεων μειζόνων, οἷαι καὶ ἐν οἵοις ἂν τόποις λείπωνται, τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα παρέσχοντο ἀφομοιωθέντα ἐντὸς ἔξω τε ἐγερθεῖσιν ἀπομνημονευόμενα φαντάσματα. τὸ δὲ περὶ τὴν τῶν κατόπτρων εἰδωλοποιίαν καὶ πάντα ὅσα ἐμφανῆ καὶ λεῖα, κατιδεῖν οὐδὲν ἔτι χαλεπόν. ἐκ γὰρ τῆς ἐντὸς ἐκτός τε τοῦ πυρὸς ἑκατέρου κοινωνίας ἀλλήλοις, ἑνός τε αὖ περὶ τὴν λειότητα ἑκάστοτε γενομένου καὶ πολλαχῇ μεταρυθμισθέντος, πάντα τὰ τοιαῦτα ἐξ ἀνάγκης ἐμφαίνεται, τοῦ περὶ τὸ πρόσωπον πυρὸς τῷ περὶ τὴν ὄψιν πυρὶ περὶ τὸ λεῖον καὶ λαμπρὸν συμπαγοῦς γιγνομένου. δεξιὰ δὲ φαντάζεται τὰ ἀριστερά, ὅτι τοῖς ἐναντίοις μέρεσιν τῆς ὄψεως περὶ τἀναντία μέρη γίγνεται ἐπαφὴ παρὰ τὸ καθεστὸς ἔθος τῆς προσβολῆς· δεξιὰ δὲ τὰ δεξιὰ καὶ τὰ ἀριστερὰ ἀριστερὰ τοὐναντίον, ὅταν μεταπέσῃ συμπηγνύμενον ᾧ συμπήγνυται φῶς, τοῦτο δέ, ὅταν ἡ τῶν κατόπτρων λειότης, ἔνθεν καὶ ἔνθεν ὕψη λαβοῦσα, τὸ δεξιὸν εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος ἀπώσῃ τῆς ὄψεως καὶ θάτερον ἐπὶ θάτερον. κατὰ δὲ τὸ μῆκος στραφὲν τοῦ προσώπου ταὐτὸν τοῦτο ὕπτιον ἐποίησεν πᾶν φαίνεσθαι, τὸ κάτω πρὸς τὸ ἄνω τῆς αὐγῆς τό τ᾽ ἄνω πρὸς τὸ κάτω πάλιν ἀπῶσαν.

Ταῦτ᾽ οὖν πάντα ἔστιν τῶν συναιτίων οἷς θεὸς ὑπηρετοῦσιν χρῆται τὴν τοῦ ἀρίστου κατὰ τὸ δυνατὸν ἰδέαν ἀποτελῶν· δοξάζεται δὲ ὑπὸ τῶν πλείστων οὐ συναίτια

κατά την πρόσκρουση διαμέσου όλου του σώματος στην ψυχή, με αποτέλεσμα τη γέννηση της αίσθησης που ονομάζουμε όραση[214].

Όταν όμως η αδελφική φωτιά χάνεται, καθώς πέφτει η νύχτα, το ρεύμα της όρασης αποκόβεται. Γιατί καθώς βγαίνει από τα μάτια και κατευθύνεται προς κάτι ανόμοιο αλλοιώνεται και τελικά σβήνει, μην μπορώντας να συνενωθεί με τον περιβάλλοντα αέρα που δεν περιέχει φωτιά. Το άτομο δεν βλέπει πια, και έτσι έρχεται ο ύπνος. Γιατί όταν κλείνουν τα βλέφαρα —το δημιούργημα των θεών για την προστασία της όρασης—, η δύναμη της φωτιάς φυλακίζεται στο εσωτερικό, οι εσωτερικές κινήσεις διαχέονται και εξομαλύνονται, και επικρατεί γαλήνη. Η πλήρης γαλήνη οδηγεί σε βαθύ ύπνο με ελάχιστα όνειρα· αν ωστόσο παραμείνουν κάποιες βασικές κινήσεις, τότε αναδύονται ποικίλες φανταστικές εικόνες ανάλογες με το είδος των κινήσεων και την περιοχή όπου έχουν απομείνει — εικόνες που έχουν αναπλασθεί μέσα μας αλλά που, όταν ξυπνήσουμε, τις θυμόμαστε σαν εξωτερικά γεγονότα[215].

Εύκολα εξάλλου μπορούμε να εξηγήσουμε τη δημιουργία ειδώλων σε κάτοπτρα ή σε οποιαδήποτε άλλη λεία και ανακλώσα επιφάνεια[216]. Όλα τα είδωλα εμφανίζονται ως αναγκαία συνέπεια[217] της αμοιβαίας ανάμειξης της εσωτερικής και της εξωτερικής φωτιάς· επάνω στη λεία επιφάνεια, οι δύο φωτιές έρχονται κάθε φορά να συνενωθούν σ᾽ ένα μοναδικό και με διάφορους τρόπους αλλαγμένο σώμα — στη φωτεινή λεία επιφάνεια του κατόπτρου συντελείται η συνένωση της φωτιάς του προσώπου που καθρεφτίζεται με τη φωτιά του ρεύματος της όρασης. Το δεξιό εμφανίζεται τότε αριστερό, γιατί οι αντίθετες πλευρές του οπτικού ρεύματος έρχονται σε επαφή με αντίθετες πλευρές του προσώπου — και όχι όπως συμβαίνει στη φυσιολογική περίπτωση της όρασης[218]. Υπάρχει όμως και η περίπτωση το δεξιό να εμφανιστεί δεξιό και το αριστερό αριστερό, όταν το φως που προσπίπτει στο κάτοπτρο αντιστρέψει τις πλευρές του με το δεύτερο φως προς το οποίο έρχεται να συνενωθεί· αυτό συμβαίνει όταν η λεία επιφάνεια του κατόπτρου γίνει κυρτή και από τα δύο μέρη[219], οπότε στέλνει τη δεξιά πλευρά του οπτικού ρεύματος στα αριστερά και την αριστερή στα δεξιά[220]. Τέλος, αν αυτό το κάτοπτρο στρέψει την επιμήκη πλευρά του παράλληλα προς το πρόσωπο, τότε τα πάντα φαίνονται αντεστραμμένα, καθώς η κάτω πλευρά του προσώπου στέλνεται προς την επάνω πλευρά της φωτεινής αχτίδας και η επάνω προς την κάτω[221].

Τα αίτια και τα συναίτια

Όλα αυτά που μόλις περιγράψαμε ανήκουν στην κατηγορία των συναιτίων[222]· ο Θεός τα χρησιμοποιεί ως βοηθητικά για να εκπληρώσει, στο μέτρο του δυνατού, το άριστο έργο[223]. Οι περισσότεροι

συνιστάμενον, εἰς τὸ κέντρον τὰς ὀρθὰς γωνίας συνάγον,
ἓν ἰσόπλευρον τετράγωνον ἀπεργασάμενον· ἐξ δὲ τοιαῦτα
c συμπαγέντα γωνίας ὀκτὼ στερεὰς ἀπετέλεσεν, κατὰ τρεῖς
ἐπιπέδους ὀρθὰς συναρμοσθείσης ἑκάστης· τὸ δὲ σχῆμα τοῦ
συστάντος σώματος γέγονεν κυβικόν, ἐξ ἐπιπέδους τετρα-
γώνους ἰσοπλεύρους βάσεις ἔχον. ἔτι δὲ οὔσης συστάσεως
μιᾶς πέμπτης, ἐπὶ τὸ πᾶν ὁ θεὸς αὐτῇ κατεχρήσατο ἐκεῖνο
διαζωγραφῶν.

Ἆ δή τις εἰ πάντα λογιζόμενος ἐμμελῶς ἀποροῖ πότερον
ἀπείρους χρὴ κόσμους εἶναι λέγειν ἢ πέρας ἔχοντας, τὸ μὲν
d ἀπείρους ἡγήσαιτ' ἂν ὄντως ἀπείρου τινὸς εἶναι δόγμα ὧν
ἔμπειρον χρεὼν εἶναι, πότερον δὲ ἕνα ἢ πέντε αὐτοὺς ἀληθείᾳ
πεφυκότας λέγειν ποτὲ προσήκει, μᾶλλον ἂν ταύτῃ στὰς
εἰκότως διαπορήσαι. τὸ μὲν οὖν δὴ παρ' ἡμῶν ἕνα αὐτὸν
κατὰ τὸν εἰκότα λόγον πεφυκότα μηνύει θεόν, ἄλλος δὲ εἰς
ἄλλα πῃ βλέψας ἕτερα δοξάσει. καὶ τοῦτον μὲν μεθετέον,
τὰ δὲ γεγονότα νῦν τῷ λόγῳ γένη διανείμωμεν εἰς πῦρ καὶ
γῆν καὶ ὕδωρ καὶ ἀέρα. γῇ μὲν δὴ τὸ κυβικὸν εἶδος δῶμεν·
e ἀκινητοτάτη γὰρ τῶν τεττάρων γενῶν γῆ καὶ τῶν σωμάτων
πλαστικωτάτη, μάλιστα δὲ ἀνάγκη γεγονέναι τοιοῦτον τὸ τὰς
βάσεις ἀσφαλεστάτας ἔχον· βάσις δὲ ἥ τε τῶν κατ' ἀρχὰς
τριγώνων ὑποτεθέντων ἀσφαλεστέρα κατὰ φύσιν ἡ τῶν ἴσων
πλευρῶν τῆς τῶν ἀνίσων, τό τε ἐξ ἑκατέρου συντεθὲν ἐπί-
πεδον ἰσόπλευρον ἰσοπλεύρου τετράγωνον τριγώνου κατά τε
μέρη καὶ καθ' ὅλον στασιμωτέρως ἐξ ἀνάγκης βέβηκεν. διὸ
56 a γῇ μὲν τοῦτο ἀπονέμοντες τὸν εἰκότα λόγον διασῴζομεν,
ὕδατι δ' αὖ τῶν λοιπῶν τὸ δυσκινητότατον εἶδος, τὸ δ'
εὐκινητότατον πυρί, τὸ δὲ μέσον ἀέρι· καὶ τὸ μὲν σμικρό-
τατον σῶμα πυρί, τὸ δ' αὖ μέγιστον ὕδατι, τὸ δὲ μέσον
ἀέρι· καὶ τὸ μὲν ὀξύτατον αὖ πυρί, τὸ δὲ δεύτερον ἀέρι, τὸ
δὲ τρίτον ὕδατι. ταῦτ' οὖν δὴ πάντα, τὸ μὲν ἔχον ὀλιγίστας
βάσεις εὐκινητότατον ἀνάγκη πεφυκέναι, τμητικώτατόν τε
b καὶ ὀξύτατον ὂν πάντῃ πάντων, ἔτι τε ἐλαφρότατον, ἐξ
ὀλιγίστων συνεστὸς τῶν αὐτῶν μερῶν· τὸ δὲ δεύτερον

Τέσσερα ισοσκελή τρίγωνα συνενώθηκαν φέρνοντας τις ορθές τους γωνίες στο κέντρο και σχημάτισαν ένα ισόπλευρο τετράγωνο. Η σύνθεση έξι τέτοιων τετραγώνων απέδωσε οκτώ στερεές γωνίες που αποτελούνται από τρεις επίπεδες ορθές γωνίες. Το σχήμα του σώματος που προέκυψε έγινε κυβικό με έξι ισόπλευρες τετραγωνικές έδρες [το κανονικό εξάεδρο ή κύβος][336].

Έμεινε ακόμη μία κατασκευή, η πέμπτη. Αυτή την κατασκευή ο Θεός την προέβαλε στο σύμπαν, και το διακόσμησε περιχαράσσοντάς το με αυτήν[337].

Στο σημείο αυτό, μπορεί κανείς να σταθμίσει[338] όλα όσα προηγήθηκαν και να θέσει το ερώτημα αν πρέπει να λέμε ότι το πλήθος των κόσμων είναι άπειρο ή πεπερασμένο. Όποιος βέβαια υποστηρίξει ότι υπάρχουν άπειροι κόσμοι, θα αποδειχθεί στην πραγματικότητα ο ίδιος άπειρος[339], εκεί που θα έπρεπε να είναι έμπειρος! Ποια είναι όμως η αλήθεια; Έχει υπάρξει μόνον ένας κόσμος ή μήπως πέντε; Αν περιοριστεί κανείς σε αυτό το δίλημμα, τότε μάλλον έχει διατυπώσει μια εύλογη απορία. Η δική μας θέση, όπως προκύπτει από τις εύλογες εξηγήσεις που προηγήθηκαν, είναι ότι έχει γεννηθεί μόνον ένας θεός[340]. Κάποιος άλλος όμως μπορεί να στηριχθεί σε διαφορετικές θεωρήσεις και να ισχυριστεί κάτι άλλο[341].

Απόδοση των κανονικών στερεών στα τέσσερα στοιχεία

Αλλά ας αφήσουμε καλύτερα αυτό το ζήτημα[342] και ας επιστρέψουμε στα στερεά, που μόλις προέκυψαν από τη διήγησή μας[343]. Θα προχωρήσουμε στη διανομή τους στη φωτιά, τη γη, το νερό και τον αέρα. Στη γη, ας δώσουμε τη μορφή του κύβου. Γιατί είναι η πιο δυσκίνητη και η πιο εύπλαστη[344] από τα τέσσερα σώματα, άρα πρέπει να πάρει τη μορφή εκείνου του στερεού που έχει τις σταθερότερες βάσεις. Και αν συγκρίνουμε τα αρχικά τρίγωνα, σταθερότερη από τη φύση της είναι εκείνη η βάση που αποτελείται από ισοσκελή παρά από σκαληνά τρίγωνα· αν πάλι εξετάσουμε την επίπεδη έδρα που συνθέτουν τα δύο είδη τριγώνων, τότε το τετράγωνο, ως όλο και κατά μέρη, στηρίζεται σταθερότερα από το ισόπλευρο τρίγωνο. Αποδίδοντας λοιπόν τον κύβο στη γη διασώζουμε τον εύλογο χαρακτήρα της διήγησής μας. Αντιστοίχως θα αποδώσουμε στο νερό το πιο δυσκίνητο από τα στερεά που έχουν απομείνει, στη φωτιά το πιο ευκίνητο και στον αέρα το ενδιάμεσο· το μικρότερο στη φωτιά, το μεγαλύτερο στο νερό και το ενδιάμεσο στον αέρα· το λιγότερο οξύ στο νερό, το περισσότερο οξύ στη φωτιά και το ενδιάμεσο στον αέρα.

Από τα τρία στερεά, αυτό που έχει τις λιγότερες έδρες είναι κατ' ανάγκην και το πιο ευκίνητο, το πιο κοφτερό και οξύ προς κάθε κατεύθυνση και επιπλέον το πιο ελαφρό[345], αφού αποτελείται από τον μικρότερο αριθμό ίσων μερών. Σε μικρότερο βαθμό έχει αυτές τις ιδιότητες το δεύτερο στερεό και

δευτέρως τὰ αὐτὰ ταῦτ' ἔχειν, τρίτως δὲ τὸ τρίτον. ἔστω δὴ κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ κατὰ τὸν εἰκότα τὸ μὲν τῆς πυραμίδος στερεὸν γεγονὸς εἶδος πυρὸς στοιχεῖον καὶ σπέρμα· τὸ δὲ δεύτερον κατὰ γένεσιν εἴπωμεν ἀέρος, τὸ δὲ τρίτον ὕδατος. πάντα οὖν δὴ ταῦτα δεῖ διανοεῖσθαι σμικρὰ οὕτως, ὡς καθ' c ἓν ἕκαστον μὲν τοῦ γένους ἑκάστου διὰ σμικρότητα οὐδὲν ὁρώμενον ὑφ' ἡμῶν, συναθροισθέντων δὲ πολλῶν τοὺς ὄγκους αὐτῶν ὁρᾶσθαι· καὶ δὴ καὶ τὸ τῶν ἀναλογιῶν περί τε τὰ πλήθη καὶ τὰς κινήσεις καὶ τὰς ἄλλας δυνάμεις πανταχῇ τὸν θεόν, ὅπῃπερ ἡ τῆς ἀνάγκης ἑκοῦσα πεισθεῖσά τε φύσις ὑπεῖκεν, ταύτῃ πάντῃ δι' ἀκριβείας ἀποτελεσθεισῶν ὑπ' αὐτοῦ συνηρμόσθαι ταῦτα ἀνὰ λόγον.

Ἐκ δὴ πάντων ὧν περὶ τὰ γένη προειρήκαμεν ὧδ' ἂν κατὰ d τὸ εἰκὸς μάλιστ' ἂν ἔχοι. γῆ μὲν συντυγχάνουσα πυρὶ διαλυθεῖσά τε ὑπὸ τῆς ὀξύτητος αὐτοῦ φέροιτ' ἄν, εἴτ' ἐν αὐτῷ πυρὶ λυθεῖσα εἴτ' ἐν ἀέρος εἴτ' ἐν ὕδατος ὄγκῳ τύχοι, μέχριπερ ἂν αὐτῆς πῃ συντυχόντα τὰ μέρη, πάλιν συναρμοσθέντα αὐτὰ αὑτοῖς, γῆ γένοιτο—οὐ γὰρ εἰς ἄλλο γε εἶδος ἔλθοι ποτ' ἄν—ὕδωρ δὲ ὑπὸ πυρὸς μερισθέν, εἴτε καὶ ὑπ' ἀέρος, ἐγχωρεῖ γίγνεσθαι συστάντα ἓν μὲν πυρὸς σῶμα, δύο e δὲ ἀέρος· τὰ δὲ ἀέρος τμήματα ἐξ ἑνὸς μέρους διαλυθέντος δύ' ἂν γενοίσθην σώματα πυρός. καὶ πάλιν, ὅταν ἀέρι πῦρ ὕδασίν τε ἤ τινι γῇ περιλαμβανόμενον ἐν πολλοῖς ὀλίγον, κινούμενον ἐν φερομένοις, μαχόμενον καὶ νικηθὲν καταθραυσθῇ, δύο πυρὸς σώματα εἰς ἓν συνίστασθον εἶδος ἀέρος· καὶ κρατηθέντος ἀέρος κερματισθέντος τε ἐκ δυοῖν ὅλοιν καὶ ἡμίσεος ὕδατος εἶδος ἓν ὅλον ἔσται συμπαγές. ὧδε γὰρ δὴ λογισώμεθα αὐτὰ πάλιν, ὡς ὅταν ἐν πυρὶ λαμβανόμενον τῶν 7 a ἄλλων ὑπ' αὐτοῦ τι γένος τῇ τῶν γωνιῶν καὶ κατὰ τὰς πλευρὰς ὀξύτητι τέμνηται, συστὰν μὲν εἰς τὴν ἐκείνου φύσιν πέπαυται τεμνόμενον—τὸ γὰρ ὅμοιον καὶ ταὐτὸν αὑτῷ γένος ἕκαστον οὔτε τινὰ μεταβολὴν ἐμποιῆσαι δυνατὸν οὔτε τι παθεῖν ὑπὸ τοῦ κατὰ ταὐτὰ ὁμοίως τε ἔχοντος—ἕως δ' ἂν εἰς ἄλλο τι γιγνόμενον ἧττον ὂν κρείττονι μάχηται, λυόμενον οὐ παύεται. τά τε αὖ σμικρότερα ὅταν ἐν τοῖς μείζοσιν πολλοῖς περι-

σε ακόμη μικρότερο το τρίτο. Ο ορθός λοιπόν αλλά και ο εύλογος συλλογισμός[346] μάς οδηγεί να αποδώσουμε στο στοιχείο ή σπέρμα της φωτιάς τη στερεά κατασκευή που έχει τη μορφή της πυραμίδας[347]· στον αέρα θα αποδώσουμε τη δεύτερη στη σειρά κατασκευή [το οκτάεδρο] και στο νερό την τρίτη [το εικοσάεδρο].

Όλα αυτά τα στερεά πρέπει να φανταστούμε ότι είναι τόσο μικρά, ώστε τελικά οι επιμέρους μονάδες του κάθε στοιχείου μένουν αόρατες εξαιτίας του μικρού μεγέθους τους· ορατός γίνεται μόνον ο όγκος που προκύπτει από τη συνάθροιση πολλών μονάδων. Πρέπει ακόμη να αντιληφθούμε ότι ο Θεός, εφόσον η Ανάγκη πειθόταν να υποχωρήσει με τη θέλησή της, καθόριζε επακριβώς τις αναλογίες που διέπουν το πλήθος, τις κινήσεις και τις άλλες δυνάμεις των στοιχείων, και έτσι προχωρούσε στην αρμονική συναρμογή τους[348].

Μετασχηματισμοί των στοιχείων

Από όλα όσα έχουμε πει για τα είδη των σωμάτων[349] προκύπτει ως πιθανότερη η παρακάτω περιγραφή. Όταν η γη συναντά τη φωτιά, αποσυντίθεται από την οξύτητά της[350] και διαχέεται —είτε η αποσύνθεση συντελεστεί μέσα στην ίδια τη φωτιά είτε μέσα σε κάποιον όγκο αέρα ή νερού—, μέχρις ότου τύχει να ξανασυναντηθούν τα μέρη της, να συναρμολογηθούν εκ νέου και να δώσουν πάλι γη[351]· γιατί είναι αδύνατον στα μέρη της γης να μετασχηματιστούν σε μέρη άλλου είδους[352]. Όταν όμως το νερό αποσυντίθεται από τη φωτιά, ή και από τον αέρα, τότε επιτρέπεται ο σχηματισμός ενός σωματιδίου φωτιάς και δύο σωματιδίων αέρα. Όσο για τον αέρα, από τη διάσπαση ενός μορίου του μπορούν να προέλθουν δύο μόρια φωτιάς. Αντιστρόφως, όταν μικρή ποσότητα φωτιάς εγκλωβίζεται σε μεγάλη ποσότητα αέρα, νερού ή και γης, αναγκάζεται να κινηθεί μέσα σε ήδη κινούμενες μάζες, μάχεται, αλλά τελικά υποκύπτει και διασπάται· τότε δύο σωματίδια φωτιάς συνδυάζονται σε ένα σώμα αέρα. Και όταν ο αέρας νικηθεί και διασπαστεί, συντίθεται ένα πλήρες σώμα νερού από δυόμισι σωματίδια αέρα[353].

Το όλο θέμα μπορεί να διατυπωθεί και ως εξής: όταν κάποιο από τα άλλα είδη εγκλωβιστεί μέσα στη φωτιά και διασπαστεί από την οξύτητα των γωνιών και των ακμών της, αν πάρει τη μορφή της φωτιάς, η διαδικασία της διάσπασής του ολοκληρώνεται — γιατί κάθε ομοιόμορφο και ομογενές είδος δεν μπορεί ούτε να προκαλέσει μεταβολή στο όμοιό του ούτε να υποστεί μεταβολή από αυτό[354]· στην περίπτωση όμως που τείνει να μετατραπεί σε άλλο είδος, συνεχίζει να μάχεται απέναντι σε κάτι πιο ισχυρό και δεν σταματά να αποσυντίθεται[355]. Αντιστρόφως, όταν λίγα σωματίδια φωτιάς[356] εγκλωβι-

e ὕδατος εἰς ἀέρα ἀέρος τε εἰς ὕδωρ ἐν τῷ μεταξὺ τούτων γεγόνασιν, εἰσίν τε ὀσμαὶ σύμπασαι καπνὸς ἢ ὁμίχλη, τούτων δὲ τὸ μὲν ἐξ ἀέρος εἰς ὕδωρ ἰὸν ὁμίχλη, τὸ δὲ ἐξ ὕδατος εἰς ἀέρα καπνός· ὅθεν λεπτότεραι μὲν ὕδατος, παχύτεραι δὲ ὀσμαὶ σύμπασαι γεγόνασιν ἀέρος. δηλοῦνται δὲ ὁπόταν τινὸς ἀντιφραχθέντος περὶ τὴν ἀναπνοὴν ἄγῃ τις βίᾳ τὸ πνεῦμα εἰς αὐτόν· τότε γὰρ ὀσμὴ μὲν οὐδεμία συνδιηθεῖται, τὸ δὲ πνεῦμα τῶν ὀσμῶν ἐρημωθὲν αὐτὸ μόνον
67 a ἔπεται. δύ' οὖν ταῦτα ἀνώνυμα τὰ τούτων ποικίλματα γέγονεν, οὐκ ἐκ πολλῶν οὐδὲ ἁπλῶν εἰδῶν ὄντα, ἀλλὰ διχῇ τό θ' ἡδὺ καὶ τὸ λυπηρὸν αὐτόθι μόνω διαφανῆ λέγεσθον, τὸ μὲν τραχῦνόν τε καὶ βιαζόμενον τὸ κύτος ἅπαν, ὅσον ἡμῶν μεταξὺ κορυφῆς τοῦ τε ὀμφαλοῦ κεῖται, τὸ δὲ ταὐτὸν τοῦτο καταπραῦνον καὶ πάλιν ᾗ πέφυκεν ἀγαπητῶς ἀποδιδόν.

Τρίτον δὲ αἰσθητικὸν ἐν ἡμῖν μέρος ἐπισκοποῦσιν τὸ περὶ
b τὴν ἀκοήν, δι' ἃς αἰτίας τὰ περὶ αὐτὸ συμβαίνει παθήματα, λεκτέον. ὅλως μὲν οὖν φωνὴν θῶμεν τὴν δι' ὤτων ὑπ' ἀέρος ἐγκεφάλου τε καὶ αἵματος μέχρι ψυχῆς πληγὴν διαδιδομένην, τὴν δὲ ὑπ' αὐτῆς κίνησιν, ἀπὸ τῆς κεφαλῆς μὲν ἀρχομένην, τελευτῶσαν δὲ περὶ τὴν τοῦ ἥπατος ἕδραν, ἀκοήν· ὅση δ' αὐτῆς ταχεῖα, ὀξεῖαν, ὅση δὲ βραδυτέρα, βαρυτέραν· τὴν δὲ ὁμοίαν ὁμαλήν τε καὶ λείαν, τὴν δὲ ἐναντίαν τρα-
c χεῖαν· μεγάλην δὲ τὴν πολλήν, ὅση δὲ ἐναντία, σμικράν. τὰ δὲ περὶ συμφωνίας αὐτῶν ἐν τοῖς ὕστερον λεχθησομένοις ἀνάγκη ῥηθῆναι.

Τέταρτον δὴ λοιπὸν ἔτι γένος ἡμῖν αἰσθητικόν, ὃ διελέσθαι δεῖ συχνὰ ἐν ἑαυτῷ ποικίλματα κεκτημένον, ἃ σύμπαντα μὲν χρόας ἐκαλέσαμεν, φλόγα τῶν σωμάτων ἑκάστων ἀπορρέουσαν, ὄψει σύμμετρα μόρια ἔχουσαν πρὸς αἴσθησιν· ὄψεως δ' ἐν τοῖς πρόσθεν αὐτὸ περὶ τῶν αἰτίων τῆς γενέ-
d σεως ἐρρήθη. τῇδ' οὖν τῶν χρωμάτων πέρι μάλιστα εἰκὸς πρέποι τ' ἂν ἐπιεικεῖ λόγῳ διεξελθεῖν· τὰ φερόμενα ἀπὸ τῶν ἄλλων μόρια ἐμπίπτοντά τε εἰς τὴν ὄψιν τὰ μὲν ἐλάττω, τὰ δὲ μείζω, τὰ δ' ἴσα τοῖς αὐτῆς τῆς ὄψεως μέρεσιν εἶναι· τὰ μὲν οὖν ἴσα ἀναίσθητα, ἃ δὴ καὶ διαφανῆ λέγομεν, τὰ

της μεταβολής του νερού σε αέρα ή του αέρα σε νερό, και όλες έχουν τη μορφή είτε καπνού είτε ομίχλης· όταν κάτι γίνεται από αέρας νερό εμφανίζεται ομίχλη, ενώ όταν γίνεται από νερό αέρας εμφανίζεται καπνός. Όλες οι οσμές επομένως είναι πιο λεπτές από το νερό και πιο ογκώδεις από τον αέρα[434]. Αυτό θα φανεί αν παρεμβάλει κανείς κάποιο διάφραγμα στην αναπνοή και διοχετεύσει απότομα μέσα από αυτό τον αέρα της εισπνοής· θα διαπιστώσει τότε ότι δεν θα περάσει καμία απολύτως οσμή, παρά μόνον ο άοσμος πλέον αέρας. Ίσως μπορεί να διακρίνει κανείς δύο ποικιλίες οσμών, χωρίς όμως ειδικά ονόματα· δεν αποτελούνται από συγκεκριμένο αριθμό απλών συστατικών, και το μόνο χαρακτηριστικό τους είναι η ευχάριστη ή η δυσάρεστη αίσθηση που προκαλούν. Οι δυσάρεστες οσμές σκληραίνουν και διαταράσσουν όλο το μέρος του σώματός μας από την κορυφή του κεφαλιού ώς τον ομφαλό, ενώ οι ευχάριστες το καταπραΰνουν και το ικανοποιούν επαναφέροντάς το στην κανονική του κατάσταση[435].

Οι ήχοι

Περνάμε τώρα στην τρίτη αίσθηση του σώματός μας, την ακοή, και πρέπει να προσδιορίσουμε ποιες αιτίες γεννούν τις ακουστικές ποιότητες. Ο ήχος μπορεί να οριστεί ως χτύπημα του αέρα, το οποίο ξεκινά από τα αυτιά, διαδίδεται στον εγκέφαλο και το αίμα, και φθάνει ώς την ψυχή· η κίνηση που προκαλείται, αρχίζοντας από το κεφάλι και καταλήγοντας στην περιοχή του συκωτιού, είναι η ακοή[436]. Όσο πιο γρήγορη είναι αυτή η κίνηση, τόσο οξύτερος είναι ο ήχος· όσο πιο αργή, τόσο βαρύτερος. Αν η κίνηση είναι ομαλή, παράγεται ομοιόμορφος και μαλακός ήχος· αν δεν είναι, παράγεται σκληρός ήχος. Αν η κίνηση είναι μεγάλη, ο ήχος είναι δυνατός· αν είναι μικρή, σιγανός. Τις συμφωνίες, τέλος, των ήχων είμαστε υποχρεωμένοι να τις αναλύσουμε σε επόμενο στάδιο[437].

Τα χρώματα

Μας απομένει το τέταρτο είδος αίσθησης, ένα είδος που απαιτεί λεπτές διακρίσεις αφού περιλαμβάνει πολλές ποικιλίες. Όλες αυτές τις ποικιλίες τις ονομάσαμε «χρώματα». Χρώμα είναι η φλόγα που απορρέει από όλα τα σώματα και γίνεται αισθητή γιατί έχει μόρια σύμμετρα προς το οπτικό ρεύμα. Προηγουμένως εξηγήσαμε πώς δημιουργείται το οπτικό ρεύμα. Εύλογο λοιπόν και σωστό είναι να επιχειρήσουμε τώρα να δώσουμε την κατάλληλη εξήγηση και για τα χρώματα[438].

Τα μόρια που ξεκινούν από διάφορα σώματα και συναντούν το οπτικό ρεύμα είναι άλλοτε μικρότερα, άλλοτε μεγαλύτερα και άλλοτε ίσα με τα μόρια του οπτικού ρεύματος. Όταν είναι ίσα δεν γίνονται αισθητά, γι' αυτό και ονομάζονται «διαφανή». Όταν όμως είναι μεγαλύτερα ή μικρότερα, στην

δὲ μείζω καὶ ἐλάττω, τὰ μὲν συγκρίνοντα, τὰ δὲ διακρίνοντα
αὐτήν, τοῖς περὶ τὴν σάρκα θερμοῖς καὶ ψυχροῖς καὶ τοῖς
e περὶ τὴν γλῶτταν στρυφνοῖς, καὶ ὅσα θερμαντικὰ ὄντα δριμέα
ἐκαλέσαμεν, ἀδελφὰ εἶναι, τά τε λευκὰ καὶ τὰ μέλανα, ἐκεί-
νων παθήματα γεγονότα ἐν ἄλλῳ γένει τὰ αὐτά, φαντα-
ζόμενα δὲ ἄλλα διὰ ταύτας τὰς αἰτίας. οὕτως οὖν αὐτὰ
προσρητέον· τὸ μὲν διακριτικὸν τῆς ὄψεως λευκόν, τὸ δ'
ἐναντίον αὐτοῦ μέλαν, τὴν δὲ ὀξυτέραν φορὰν καὶ γένους
πυρὸς ἑτέρου προσπίπτουσαν καὶ διακρίνουσαν τὴν ὄψιν
μέχρι τῶν ὀμμάτων, αὐτάς τε τῶν ὀφθαλμῶν τὰς διεξόδους
68 a βίᾳ διωθοῦσαν καὶ τήκουσαν, πῦρ μὲν ἀθρόον καὶ ὕδωρ,
ὃ δάκρυον καλοῦμεν, ἐκεῖθεν ἐκχέουσαν, αὐτὴν δὲ οὖσαν
πῦρ ἐξ ἐναντίας ἀπαντῶσαν, καὶ τοῦ μὲν ἐκπηδῶντος πυρὸς
οἷον ἀπ' ἀστραπῆς, τοῦ δ' εἰσιόντος καὶ περὶ τὸ νοτερὸν
κατασβεννυμένου, παντοδαπῶν ἐν τῇ κυκήσει ταύτῃ γιγνο-
μένων χρωμάτων, μαρμαρυγὰς μὲν τὸ πάθος προσείπομεν,
τὸ δὲ τοῦτο ἀπεργαζόμενον λαμπρόν τε καὶ στίλβον ἐπωνο-
b μάσαμεν. τὸ δὲ τούτων αὖ μεταξὺ πυρὸς γένος, πρὸς μὲν
τὸ τῶν ὀμμάτων ὑγρὸν ἀφικνούμενον καὶ κεραννύμενον αὐτῷ,
στίλβον δὲ οὔ· τῇ δὲ διὰ τῆς νοτίδος αὐγῇ τοῦ πυρὸς μει-
γνυμένου χρῶμα ἔναιμον παρασχομένῃ, τοὔνομα ἐρυθρὸν
λέγομεν. λαμπρόν τε ἐρυθρῷ λευκῷ τε μειγνύμενον ξανθὸν
γέγονεν· τὸ δὲ ὅσον μέτρον ὅσοις, οὐδ' εἴ τις εἰδείη, νοῦν
ἔχει τὸ λέγειν, ὧν μήτε τινὰ ἀνάγκην μήτε τὸν εἰκότα λόγον
καὶ μετρίως ἄν τις εἰπεῖν εἴη δυνατός. ἐρυθρὸν δὲ δὴ
c μέλανι λευκῷ τε κραθὲν ἁλουργόν· ὄρφνινον δέ, ὅταν τού-
τοις μεμειγμένοις καυθεῖσίν τε μᾶλλον συγκραθῇ μέλαν.
πυρρὸν δὲ ξανθοῦ τε καὶ φαιοῦ κράσει γίγνεται, φαιὸν δὲ
λευκοῦ τε καὶ μέλανος, τὸ δὲ ὠχρὸν λευκοῦ ξανθῷ μειγνυ-
μένου. λαμπρῷ δὲ λευκὸν συνελθὸν καὶ εἰς μέλαν κατα-
κορὲς ἐμπεσὸν κυανοῦν χρῶμα ἀποτελεῖται, κυανοῦ δὲ λευκῷ
κεραννυμένου γλαυκόν, πυρροῦ δὲ μέλανι πράσιον. τὰ δὲ
d ἄλλα ἀπὸ τούτων σχεδὸν δῆλα αἷς ἂν ἀφομοιούμενα μεί-
ξεσιν διασῴζοι τὸν εἰκότα μῦθον. εἰ δέ τις τούτων ἔργῳ
σκοπούμενος βάσανον λαμβάνοι, τὸ τῆς ἀνθρωπίνης καὶ
θείας φύσεως ἠγνοηκὼς ἂν εἴη διάφορον, ὅτι θεὸς μὲν τὰ πολλὰ

πρώτη περίπτωση συστέλλουν και στη δεύτερη διασπούν το οπτικό ρεύμα, όπως τα «ψυχρά» και τα «θερμά» στην αφή ή, πάλι, όπως τα «στυφά» και τα «θερμαντικά» (που ονομάσαμε «καυστικά») στη γεύση[439]. Παράγονται τότε τα «άσπρα» και τα «μαύρα», δηλαδή αισθητές ποιότητες ανάλογες με της αφής και της γεύσης, οι οποίες αντιστοιχούν όμως σε διαφορετικό όργανο, γι' αυτό διαφέρουν στην εμφάνιση· πρέπει επομένως να τις ονομάζουμε αναλόγως: «άσπρο» είναι αυτό που διασπά το οπτικό ρεύμα, και «μαύρο» αυτό που το συστέλλει.

Όταν η προσβολή του οπτικού ρεύματος προέρχεται από άλλο είδος φωτιάς και γίνεται με οξύτερη κίνηση, η διάσπασή του φθάνει ώς τα μάτια, οπότε οι ίδιες οι διέξοδοι των ματιών πιέζονται έντονα και υγροποιούνται, με αποτέλεσμα να εκρέει συσσωρευμένη φωτιά και νερό — αυτό που ονομάζουμε «δάκρυ». Καθώς λοιπόν οι δύο φωτιές συναντώνται από αντίθετες κατευθύνσεις — η μία, των δακρύων, που εκρέει σαν αστραπή από τα μάτια, και η άλλη που εισχωρεί και σβήνει στην υγρασία τους —, από το ανακάτεμά τους προκύπτουν κάθε είδους χρώματα· ονομάζουμε το φαινόμενο «μαρμαρυγή», και ό,τι το προκαλεί «λαμπερό» και «αστραφτερό». Το ενδιάμεσο είδος φωτιάς φθάνει και αυτό ώς την υγρασία των ματιών, αναμειγνύεται με αυτήν, αλλά δεν αστράφτει· μετά την ανάμειξη, η ακτινοβολία της φωτιάς που εκπέμπεται μέσα από την υγρασία παράγει χρώμα όμοιο με του αίματος, αυτό που αποκαλούμε «κόκκινο».

Η ανάμειξη του λαμπερού με το άσπρο και το κόκκινο παράγει το «ξανθό» χρώμα[440]. Τις ακριβείς αναλογίες της ανάμειξης, ακόμη και αν υποθέσουμε ότι κάποιος τις ήξερε, θα ήταν ανόητο να τις πει· γιατί ούτε θα εξυπηρετούσε κάποια ανάγκη, ούτε θα ήταν σε θέση να υπερασπίσει ικανοποιητικά το εύλογο των ισχυρισμών του[441].

Το κόκκινο τώρα, όταν αναμειχθεί με το μαύρο και το άσπρο, δίνει το «πορφυρό»· από την ίδια ανάμειξη, αλλά με περισσότερο μαύρο και ύστερα από καύση, προκύπτει το «ιώδες»[442]. Το «πυρρόξανθο»[443] είναι κράμα του ξανθού και του γκρίζου, το «γκρίζο» του άσπρου και του μαύρου, και η «ώχρα» του άσπρου και του ξανθού. Όταν το λαμπερό συνδυαστεί με το άσπρο και το μείγμα βυθιστεί σε βαθύ μαύρο, τότε προκύπτει το «κυανούν»· αν στο κυανούν προστεθεί άσπρο, γίνεται το «γαλάζιο», και αν στο πυρρόξανθο προστεθεί μαύρο, το «πράσινο»[444].

Αυτά τα παραδείγματα μας φανερώνουν από τι είδους αναμείξεις θα μπορούσαν να προέλθουν και τα υπόλοιπα χρώματα, έτσι ώστε να διασωθεί η εύλογη εξιστόρηση. Αν τώρα κανείς έκανε απόπειρα να ελέγξει αυτά τα πράγματα στην πράξη[445], θα έδειχνε ότι αγνοεί τη διαφορά ανάμεσα στην

εἰς ἓν συγκεραννύναι καὶ πάλιν ἐξ ἑνὸς εἰς πολλὰ διαλύειν
ἱκανῶς ἐπιστάμενος ἅμα καὶ δυνατός, ἀνθρώπων δὲ οὐδεὶς
οὐδέτερα τούτων ἱκανὸς οὔτε ἔστι νῦν οὔτε εἰς αὖθίς ποτε ἔσται.

e Ταῦτα δὴ πάντα τότε ταύτῃ πεφυκότα ἐξ ἀνάγκης ὁ τοῦ
καλλίστου τε καὶ ἀρίστου δημιουργὸς ἐν τοῖς γιγνομένοις
παρελάμβανεν, ἡνίκα τὸν αὐτάρκη τε καὶ τὸν τελεώτατον
θεὸν ἐγέννα, χρώμενος μὲν ταῖς περὶ ταῦτα αἰτίαις ὑπηρε-
τούσαις, τὸ δὲ εὖ τεκταινόμενος ἐν πᾶσιν τοῖς γιγνομένοις
αὐτός. διὸ δὴ χρὴ δύ' αἰτίας εἶδη διορίζεσθαι, τὸ μὲν
ἀναγκαῖον, τὸ δὲ θεῖον, καὶ τὸ μὲν θεῖον ἐν ἅπασιν ζητεῖν
69 a κτήσεως ἕνεκα εὐδαίμονος βίου, καθ' ὅσον ἡμῶν ἡ φύσις
ἐνδέχεται, τὸ δὲ ἀναγκαῖον ἐκείνων χάριν, λογιζόμενον
ὡς ἄνευ τούτων οὐ δυνατὰ αὐτὰ ἐκεῖνα ἐφ' οἷς σπουδά-
ζομεν μόνα κατανοεῖν οὐδ' αὖ λαβεῖν οὐδ' ἄλλως πως
μετασχεῖν.

Ὅτ' οὖν δὴ τὰ νῦν οἷα τέκτοσιν ἡμῖν ὕλη παράκειται
τὰ τῶν αἰτίων γένη διυλισμένα, ἐξ ὧν τὸν ἐπίλοιπον λόγον
δεῖ συνυφανθῆναι, πάλιν ἐπ' ἀρχὴν ἐπανέλθωμεν διὰ βρα-
χέων, ταχύ τε εἰς ταὐτὸν πορευθῶμεν ὅθεν δεῦρο ἀφικόμεθα,
b καὶ τελευτὴν ἤδη κεφαλήν τε τῷ μύθῳ πειρώμεθα ἁρμόττου-
σαν ἐπιθεῖναι τοῖς πρόσθεν. ὥσπερ γὰρ οὖν καὶ κατ' ἀρχὰς
ἐλέχθη, ταῦτα ἀτάκτως ἔχοντα ὁ θεὸς ἐν ἑκάστῳ τε αὐτῷ
πρὸς αὐτὸ καὶ πρὸς ἄλληλα συμμετρίας ἐνεποίησεν, ὅσας
τε καὶ ὅπῃ δυνατὸν ἦν ἀνάλογα καὶ σύμμετρα εἶναι. τότε
γὰρ οὔτε τούτων, ὅσον μὴ τύχῃ, τι μετεῖχεν, οὔτε τὸ παράπαν
ὀνομάσαι τῶν νῦν ὀνομαζομένων ἀξιόλογον ἦν οὐδέν, οἷον
πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ εἴ τι τῶν ἄλλων· ἀλλὰ πάντα ταῦτα
c πρῶτον διεκόσμησεν, ἔπειτ' ἐκ τούτων πᾶν τόδε συνεστή-
σατο, ζῷον ἓν ζῷα ἔχον τὰ πάντα ἐν ἑαυτῷ θνητὰ ἀθάνατά
τε. καὶ τῶν μὲν θείων αὐτὸς γίγνεται δημιουργός, τῶν δὲ
θνητῶν τὴν γένεσιν τοῖς ἑαυτοῦ γεννήμασιν δημιουργεῖν
προσέταξεν. οἱ δὲ μιμούμενοι, παραλαβόντες ἀρχὴν ψυχῆς

ανθρώπινη και τη θεϊκή φύση· αγνοεί ότι ο θεός έχει και την απαιτούμενη γνώση και την ικανότητα να συνθέτει τα πολλά σε ένα και ύστερα να αποσυνθέτει το ένα σε πολλά, ενώ κανένας άνθρωπος δεν μπορεί ούτε θα μπορέσει ποτέ να κάνει ούτε το ένα ούτε το άλλο.

Ανάγκη και Δημιουργός

Έτσι λοιπόν προέκυψαν όλα αυτά τα πράγματα — από τη δράση της Ανάγκης. Σε αυτήν την κατάσταση τα παρέλαβε ο Δημιουργός του ωραιότερου και καλύτερου των γεννημένων όντων, όταν αποφάσισε να φέρει στη ζωή τον αυτάρκη και τέλειο θεό[446]. Αν και χρησιμοποίησε ως βοηθητικές τις αιτίες που τα καθορίζουν[447], ανέλαβε ο ίδιος τον ρόλο του αρχιτέκτονα που προσδίδει σε όλα τα δημιουργήματα το καλό. Πρέπει επομένως να διακρίνουμε δύο είδη αιτίας: την αναγκαία αιτία και τη θεϊκή. Τη θεϊκή αιτία πρέπει να την αναζητήσουμε παντού, για να κατακτήσουμε την ευτυχισμένη ζωή που αναλογεί στην ανθρώπινη φύση μας. Την αναγκαία αιτία πρέπει να την αναζητήσουμε χάριν της θεϊκής, όταν αναλογιστούμε ότι χωρίς τις αναγκαίες αιτίες είναι αδύνατο να κατανοήσουμε, να συλλάβουμε ή έστω να διατηρήσουμε επαφή με τα αντικείμενα της σοβαρής μελέτης μας[448].

Περίληψη των προηγουμένων

Τώρα λοιπόν που έχουμε στα χέρια μας, σαν υλικό στα χέρια μαστόρων, το διπλό νήμα των αιτίων από το οποίο πρέπει να συνυφάνουμε την υπόλοιπη διήγηση, ας επανέλθουμε για λίγο στην αρχή και ας ξαναπάρουμε βιαστικά τον δρόμο που μας έφερε ώς εδώ· μετά, θα προσπαθήσουμε να ολοκληρώσουμε την εξιστόρησή μας επιθέτοντας στην προηγούμενη έκθεση το στέμμα που της αρμόζει[449].

Όπως λοιπόν είπαμε και στην αρχή[450], στα σώματα αυτά κυριαρχούσε αταξία, μέχρις ότου ο Θεός εγκαθίδρυσε συμμετρίες που συνέδεαν το καθένα με τον εαυτό του και με τα άλλα[451] — όσες και όποιες μπορούσε ώστε τα σώματα να γίνουν αρμονικά και σύμμετρα[452]. Γιατί, πριν συμβεί αυτό, κανένα σώμα δεν είχε συμμετρία, παρά μόνο τυχαία, ούτε ήταν στο ελάχιστο άξιο να φέρει το όνομα που τώρα έχει, όπως «φωτιά», «νερό» ή κάποιο άλλο[453]. Η πρώτη του λοιπόν ενέργεια ήταν η διακόσμηση όλων αυτών των σωμάτων, και η αμέσως επόμενη η οικοδόμηση του σύμπαντος από αυτά, η δημιουργία του μοναδικού εμβίου όντος που περικλείει όλα τα άλλα έμβια όντα, θνητά και αθάνατα. Ο ίδιος ανέλαβε τη δημιουργία των θείων εμβίων όντων· τη γέννηση όμως των θνητών την ανέθεσε στους απογόνους του. Και αυτοί, μιμούμενοι το έργο του, παρέλαβαν την αθάνατη αρχή της ψυχής και την εγκα-